

УДК 159.922

В. П. Остапович,
кандидат юридичних наук
В.В. Барко,
кандидат педагогічних наук.

РОЛЬ КЕРІВНИКА У СПРАВІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід організації і проведення підготовки керівників поліцейських підрозділів до роботи щодо збереження психологічного здоров'я, результатом якої має бути високий рівень мотивації професійної діяльності поліцейських, формування здатності успішно протидіяти стресовим чинникам, конфліктам та іншим факторам ризику, розвиток професійно важливих індивідуально-психологічних якостей. Психологічне здоров'я у статті розглядається як динамічна сукупність психічних властивостей особистості, що забезпечують гармонію між потребами індивіда й суспільства і виступають передумовою орієнтації індивіда на виконання своєї життєвої задачі. Наведено критерії оцінки рівня сформованості готовності керівника поліції до збереження психологічного здоров'я працівників поліції, а також перелік вимог, що висуваються до поліцейських управліців як до суб'єктів збереження психологічного здоров'я поліцейських. Дотримання керівниками поліцейських підрозділів розглянутих у статті вимог сприяє збереженню психологічного здоров'я поліцейських та підвищенню ефективності їх професійної діяльності.

Ключові слова: поліція, керівник, психологічне здоров'я, мотивація, стрес, конфлікт, критерії готовності.

В статье проанализирован отечественный и зарубежный опыт организации и проведения подготовки руководителей полицейских подразделений к работе по сохранению психологического здоровья полицейских, результатом которой должен стать высокий уровень мотивации профессиональной деятельности, формирование способности успешно противодействовать стрессовым факторам, конфликтам и другим факторам риска, развитие профессионально важных индивидуально-психологических качеств. Представлены критерии оценки уровня сформированности готовности руководителя полиции к сохранению психологического здоровья сотрудников, приведен перечень требований, которые выдвигаются к полицейским управленцам как к субъектам сохранения психологического здоровья полицейских.

Ключевые слова: полиция, руководитель, психологическое здоровье, мотивация, стресс, конфликт, критерии готовности.

Paper is devoted to the consideration of some problems connected with maintenance of psychological health of police officers of the Ukrainian National Police. The authors analyzed national and foreign experience and publications, connected with methods of saving of psychological health of Police officers; the results of this work should be reflected in changes of motivation of police officers, increasing their ability to cope with

stress, conflicts and other risk factors, improvement of personal needs and qualities etc. The authors produced some criteria of leader's readiness for maintenance of psychological health of police officers and described several requirements to police leader as a subject of saving of police officers' psychological health. The abidance of these requirements will contribute to the improvement of psychological health of Police officers and effectiveness of police service in general.

Keywords: *police, leader, psychological health, motivation, stress, conflict, criteria of readiness.*

Відповідно до Закону України “Про Національну поліцію” від 2 липня 2015 р. метою діяльності Національної поліції України є реалізація державної політики у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства; захист об'єктів права власності; протидія злочинності; охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Національна поліція України побудована за зразком поліції передових західноєвропейських країн; поліцейські виконують службові завдання у тісній взаємодії з населенням, діють на основі неухильного дотримання законності, прав людини і громадянина. Службова діяльність поліцейських традиційно відноситься до складних видів професійної діяльності, вона супроводжується значними психофізіологічними і фізичними навантаженнями на працівників, багатьма чинниками ризику для їх життя і здоров'я, характеризується стресогенністю, необхідністю протидіяти кримінальному оточенню, застосовувати заходи фізичного впливу, зброю, спеціальні засоби тощо. Дослідження свідчать про те, що складні умови роботи поліцейських нерідко призводять до порушення здоров'я, появи психологічних проблем [1; 2, с. 32; 3, с. 160; 4, р. 124].

Згідно із формулюванням Всесвітньої організації охорони здоров'я, людське здоров'я – це не просто відсутність хвороби, а повне фізичне, душевне та соціальне благополуччя. Психологічне здоров'я є головною складовою душевного благополуччя і забезпечується на різних, але взаємозалежних рівнях функціонування, воно пов'язане з особистістю людини і може бути порушене домінуванням негативних рис характеру, дефектами в моральній сфері, неправильним вибором ціннісних орієнтацій тощо. Психологічне здоров'я зазнає впливу із боку різних соціальних зв'язків, у тому числі родини, спілкування, дозвілля, релігійних та інших організацій. Воно є основою повноцінного розвитку людини.

Сучасна наука розмежовує сфери психічного і психологічного здоров'я. Психологічне здоров'я сьогодні розглядається як динамічна сукупність психічних властивостей особистості, що забезпечують гармонію між потребами індивіда й суспільства і виступають передумовою орієнтації індивіда на виконання своєї життєвої задачі. Психологічне здоров'я є вищим рівнем прояву здоров'я психічного, воно визначається ціннісно-смісловим змістом розвитку особистості. Очевидно, що психологічно здоровою може бути тільки людина, яка є здоровою психічно.

Особлива роль у збереженні психологічного здоров'я підлеглих належить керівнику поліцейського підрозділу. Саме він здійснює безпосередній вплив на особистість, на весь колектив і на соціально-психологічні процеси у ньому. У зв'язку з цим зростають вимоги до загальної та професійної підготовки керівників, їх управлінських якостей, від яких залежить збереження життя і здоров'я особового складу. Саме від керівника залежить мотивація професійної діяльності поліцейських, формування здатності успішно протидіяти стресовим чинникам, конфліктам та іншим факторам ризику, розвиток комунікативного потенціалу і навичок емоційної саморегуляції, інших професійно важливих індивідуальних

якостей. Наразі не напрацьовано власного досвіду щодо підготовки керівників до збереження психологічного здоров'я поліцейських, тому *метою статті* є розкриття ролі керівників підрозділів Національної поліції України як суб'єктів збереження такого здоров'я, окреслення вимог до керівників з цієї позиції.

Слід зазначити, що питання, пов'язані з вивченням психічного і психологічного здоров'я працівників складних та екстремальних професій, у тому числі правоохоронців, шляхів його збереження, протягом тривалого часу викликають інтерес у дослідників. Питанням психічного здоров'я найбільшу увагу приділяли вітчизняні й зарубіжні представники медичної психології, патопсихології, психіатрії, психотерапії (Л.М. Балабанова, С.Д. Максименко, Л.М. Собчик, С. Алдвін, К. Дженсен, Е. Картер, С. Мадді та інші) [5–10]. У дослідженнях переважно йдеться про нервові та психічні захворювання, відхилення у функціонуванні психічних процесів та особистісному розвитку людини, органічні синдроми й розлади тощо. Щодо досліджень у сфері забезпеченні психологічного здоров'я працівників правоохоронних органів, у тому числі поліцейських, то цим питанням приділяли увагу переважно зарубіжні науковці (І.Є Бобкова, А.Ю. Федотов, М.І. Мягих, А.В. Поляков, П. Мучинські, М. Свон, Р. Чарльз, М. Мескон, С. Алдвін, С. Мадді та інші) [1–3; 5; 9; 10; 11]. Вітчизняні науковці також проводили дослідження з питань збереження психологічного здоров'я працівників органів внутрішніх справ; можливо виокремити в якості найбільш відомих посібники і рекомендації, підготовлені такими авторами, як О.М. Бандурка, В.І. Барко, Г.А. Литвинова, С.В. Кушнарьов, В. О. Криволапчук, І.В. Клименко, Л.А. Кириєнко та інші [2; 4; 7]. Автори піднімали питання психогієни праці правоохоронців, психологічного забезпечення працівників, впровадження сучасних психотехнологій в систему професійної підготовки особового складу, використання проєктивних методів з метою вивчення особистості працівників, формування у них прихильності до здорового способу життя тощо. Проте проблема психологічного здоров'я поліцейських і ролі керівника в його підтриманні і збереженні наразі залишається недостатньо розробленою в теоретичному і методичному аспектах. Постає нагальна потреба у пошуку шляхів збереження психологічного здоров'я поліцейських з урахуванням складних умов їх діяльності. Якщо проблеми, пов'язані з їх фізичним здоров'ям, у цілому знаходять вирішення, то питання збереження психологічного здоров'я навіть не завжди усвідомлюються керівництвом, їх вирішення часто носить фрагментарний, не системний характер.

Серед широкого спектру питань, які потребують свого вирішення, нерозробленими залишається проблематика аналізу психологічних аспектів діяльності керівника поліцейського підрозділу як суб'єкта впливу на психологічне здоров'я підлеглих; виявлення критеріїв і показників готовності керівника до збереження психологічного здоров'я поліцейських; експериментального вивчення діяльності керівників в ролі суб'єктів збереження такого здоров'я; виявлення вимог до керівників, чинників та умов ефективного збереження психологічного здоров'я поліцейських, розробки відповідних рекомендацій для керівників та поліцейських щодо збереження власного психологічного здоров'я.

Для вирішення питань щодо ролі і вимог до керівника як до суб'єкта збереження психологічного здоров'я поліцейських варто звернутись до досвіду роботи поліції зарубіжних країн. Багатьма дослідниками відмічається, що керівник поліцейського підрозділу повинен чітко усвідомлювати, що від його дій, поведінки та діяльності значною мірою залежить рівень душевного благополуччя підлеглого особового складу, а отже і його психологічне здоров'я. Кожен керівник повинен відповідати певним нормам, що висуваються до нього, як до посадової особи, яка

несе персональну відповідальність за збереження психологічного здоров'я підлеглих. Керівник, перш за все, сам не повинен бути суб'єктом негативного впливу на душевне благополуччя людей. Також він повинен слідкувати за тим, щоб підлеглі не виступали один відносно одного у подібній ролі, створювати сприятливий соціально-психологічний клімат [2, с. 36; 5, с. 54; 6, с. 46].

Саме керівник має виступати в ролі активного суб'єкта збереження психологічного здоров'я підлеглих, для чого він повинен мати відповідну психологічну готовність до такої діяльності. Вітчизняні і зарубіжні фахівці у своїй більшості дотримуються думки про те, що така готовність складається з чотирьох основних компонентів – мотиваційного (сукупності мотивів, адекватних цілям та завданням збереження психологічного здоров'я поліцейських); когнітивного (сукупності знань необхідних для збереження психологічного здоров'я поліцейських); операціонального (сукупності умінь та навичок практичного вирішення завдань по збереженню психологічного здоров'я поліцейських) та особистісного (системи особистісних характеристик керівника, які впливають на результативність збереження психологічного здоров'я підлеглого особового складу) [8, с. 6].

Зважаючи на сказане, керівник поліцейського підрозділу, перш за все, не повинен мати особистісних деструкцій. До них, на думку дослідників, належать такі психічні утворення, які породжують бар'єри в спілкуванні з іншими людьми, ускладнюють реалізацію власних потреб та цілей керівника як індивідуальності. Керівник поліцейського підрозділу повинен бути сильною особистістю з глибоким самоусвідомленням, яка володіє власним емоційним станом і поведінкою. Дослідники також відзначають, що керівник має бути врівноваженою особистістю, яка здатна успішно розв'язувати свої особисті проблеми і проблеми організації, позбутися внутрішньої суперечливості. Для збереження психологічного здоров'я підлеглого особового складу керівнику мають бути властиві такі риси, як внутрішній спокій, рішучість, відкритість, ввічливість, відсутність метушливості, гнучкість розуму й послідовність поведінки. Водночас керівнику не повинні бути властиві імпульсивність, роздратованість, нестриманість, агресивність, авторитарність, зацикленість на собі [8, с. 4; 9, с. 260; 10, с. 49].

У багатьох наукових джерелах наголошується на тому, що у процесі профпідготовки майбутніх керівників необхідно навчати адекватно визначати особистісні психічні стани, у яких можуть перебувати його підлеглі в різних ситуаціях службової діяльності, знаходити причини виникнення непорозумінь в процесі міжособистісного спілкування з іншими людьми, виявляти джерела стереотипних деструктивних тенденцій поведінки, які не сприяють оптимальному професійному спілкуванню. Керівники повинні зважати на те, що серед підлеглих, можуть бути поліцейські, схильні до девіантної поведінки та професійної деформації. Окрім цього, у випадках сильних нервово-психічних перевантажень в деяких працівників можуть розвиватися певні психічні розлади [3, р. 112; 4, р. 108].

З метою попередження виникнення нервово-психічної нестійкості керівник повинен знати причини і ознаки останньої. Причинами виникнення нервово-психічної нестійкості у поліцейських можуть бути різні психогенні фактори. До основних із них належать: а) невдачі на службі і в особистому житті; б) часті ситуації службової діяльності, які сприймаються як небезпечні для життя і здоров'я; в) хронічна втома і конфлікти з колегами; г) низька професійна компетентність, г) сімейні психотравмуючі чинники; д) шкідливі звички (куріння; вживання спиртних напоїв, наркотичних і токсичних речовин); е) схильність до брехні [11, с. 56].

Ознаками нервово-психічної нестійкості поліцейського можуть бути: а) поява втоми навіть при звичайному службовому навантаженні; б) зниження загальної активності працівника; в) послаблення та погіршення пам'яті; г) соматичні симптоми (головний біль; болі у попереку, області серця, погіршення чи втрата апетиту, загальне погане самопочуття тощо); ґ) загальмованість мислительних процесів; д) поява негативних емоцій (роздратування, гнів, агресія, поганий настрій); е) зниження самоконтролю за власними діями.

Керівникам рекомендується звернути увагу на легко збудливих, запальних, конфліктних поліцейських, а також на замкнених у собі, образливих, надмірно боязливих та сором'язливих. Потрібно також виявляти осіб, що виявляють зарозумілість, зверхність, намагаються будь-що виділитися серед оточуючих чи навпаки, стали об'єктом жартів, насмішок, здійснюють безглузді вчинки, мають неадекватні прояви у поведінці. Знання про основи психологічного здоров'я підлеглого особового складу, причини його порушень та шляхи збереження дозволить керівнику попереджати виникнення нервово-психічної нестійкості у поліцейських та вживати адекватних дій і заходів у складних ситуаціях [4, р. 105].

Лонгітюдне психодіагностичне дослідження, проведене зарубіжними науковцями (Л. М. Собчик, 2005), в процесі якого вивчались особи без психічної патології, показало високу прогностичну значимість чинників, які виявляють провідні особистісні тенденції для визначення можливого типу невротичної дезадаптації працівників задовго до впливу стресових факторів службової діяльності. Таке дослідження виявилось цінним для розробки методів управління станом людей в критичних і екстремальних ситуаціях і створення умов для мінімізації нервово-психічних зривів. У процесі дослідження виокремлено психодіагностичні критерії для визначення трьох основних непсихотичних типів дезадаптації, а саме невротичної, психопатичної і психосоматичної. При цьому встановлено, що всі психогенно спровоковані чи пов'язані з надлишковим емоційним напруженням межові психічні розлади мають спільне етіогенетичне коріння і тісно поєднані з базисними особистісними властивостями людини [7, с. 311].

Керівникам важливо враховувати доведений у психології факт про те, що відмінності у проявах дезадаптації в значній мірі визначаються базисним типом реагування особистості. Так, невротичні розлади формуються на базі домінування в структурі особистості конституціональних гіпостенічних рис. При цьому такі незначні відхилення, як невротичний надконтроль, песимістичність, підвищена тривожність та інтровертованість можуть загострюватися під впливом несприятливої ситуації і трансформуватися на серйозніші хворобливі варіанти дезадаптації – іпохондричність, депресивні прояви, нав'язливі фобії та реакції типу ескейпа (психологічної втечі і уникнення соціальної активності).

Навпаки, поведінкові реакції, які властиві психопатичним збудливим особам, виникають на ґрунті гіпертимного (стенічного) типу характеру. Причому деякі "вкраплення" в загальну структуру гіпертимного типу реагування таких акцентуованих рис, як ригідність, замкненість, імпульсивність або екзальтованість в екстремальних ситуаціях службової діяльності поліцейського можуть посилюватися і утворювати стійкий патерн експлозивної, експансивно-шизоїдної, агресивно-неконформної або емоційно-нестійкої поведінки, тобто перетворюватися на різноманітні відтінки хворобливих психопатичних варіантів гіпертимного складу особистості.

За даними психодіагностичних досліджень, два зазначених типи реагування (гіпостенічний і гіперстенічний) в основному відрізняються варіантами спрямованості агресії: а) інтропунітивний варіант, за якого агресія пов'язується з відчуттям

невдоволеності, дискомфортом і спрямовується людиною на саму себе (це спостерігається при неврозі); б) екстрапунітивний варіант, коли агресія спрямована на близьке оточення і проявляється у вигляді соціальної дезадаптації, яка властива психопатичним особистостям. Ці провідні типи реагування або тенденції поведінки можуть супроводжуватися різними комплексами додаткових характеристик, проте гіпостенічний (невротичний) тип реагування завжди відрізняється переважанням гальмівних реакцій (за типом втечі або ступору), а гіперстенічний (психопатичний) – переважанням збудливих рис [7, с. 315].

Фахівці відзначають, що особливе місце належить так званому істеричному неврозу, який важко відрізнити від істеричних психопатій через те, що істерична особистість відноситься до змішаного типу реагування. Про це свідчить виявлене поєднання різноспрямованих і протирічливих тенденцій, які проявляються в істеричній особистості з однаковою силою. Це протиріччя має місце в результаті зіткнення сильних (спонтанних та ригідних) і слабких (тривожних і емотивних) характеристик; подібне конфліктне поєднання індивідуально-типологічних властивостей нерідко призводить до чисельних соматичних розладів. Вивчення різноманітних соматичних захворювань, які виникають на ґрунті надлишкового емоційного напруження і відносяться до психосоматичних розладів, виявило домінування змішаного типу реагування у хворих на астму, виразку шлунка, гіпертонію, нейродерматози та ішемічною хворобою міокарда. Аналіз психодіагностичних даних показав, що у таких хворих у відповідь на несприятливу ситуацію розвиваються стани, для яких характерне взаємне блокування як невротичного, так і гіперстенічного типу реагування, саме тому агресивні захисні тенденції не можуть бути відреаговані по жодному з емоційних вивідних каналів – ані за екстрапунітивним, ані за інтропунітивним. Цим самим створюється підвищений рівень емоційного напруження, за якого проявляються біологічні відхилення і соматичні захворювання [5, р. 56; 7, с. 317].

Отже, керівникам підрозділів поліції і психологам важливо враховувати той психологічний факт, що наростання ознак дезадаптації прямо залежить від провідних особистісних тенденцій кожного поліцейського. Базисні особистісні властивості є прогностично значимими чинниками, які можуть вказати на найбільш імовірний шлях поведінки працівника, можливий варіант дезадаптації і навіть можливий клінічний синдром за умови негативного впливу особливих умов службової діяльності. Численні дослідження науковців дозволили дійти висновку про те, що навіть вкрай важкі ситуації службової діяльності і життя, тяжкі психотравми, які у більшості осіб викликають типову депресивну симптоматику, у сильних особистостей із стеничним типом реагування можуть супроводжуватись стеничними проявами – оптимізмом, зростанням самооцінки, самоствердження, активною і агресивною поведінкою.

Власні дослідження показали, що відповідно до загальної структури психологічної готовності до діяльності можливо виділити декілька критеріїв оцінки рівня готовності керівника до збереження психологічного здоров'я підлеглих. Першим критерієм є когнітивний, який відображає якість знань керівника про сутність, природу психологічного здоров'я людини, чинники і причини його погіршення, методи і засоби психодіагностики базисних рис особистості, від яких залежить здатність витримувати стресові навантаження і негативні фактори службової діяльності. Другим критерієм можна назвати мотиваційний, який конкретизується у бажанні керівника піклуватися про підлеглих, зберігати їх стан фізичного і психологічного здоров'я, допомагати їм в складних життєвих і службових ситуаціях. Показником мотиваційного критерію є також прагнення

керівника подавати особистий приклад здорового способу життя, надихати підлеглих на правильні дії, інтерес керівника до особистості своїх працівників та їх уподобань, пізнавальний інтерес до вивчення питань загальної психології, медичної і юридичної психології, психологічної діагностики тощо. Третім критерієм готовності є операціональний, у якому відображуються практичні уміння керівника поліцейського підрозділу щодо збереження психологічного здоров'я поліцейських. Показниками сформованості даного критерію є уміння спостерігати за поведінкою і станом здоров'я підлеглих; визначати за зовнішніми ознаками прояви сили, слабкості, лабільності, врівноваженості нервової системи людини, особливості темпераменту і характеру, помічати прояви акцентуацій характеру і ознаки нервово-психічної дезадаптації; встановлювати за допомогою психодіагностичних методів особливості пізнавальних процесів, здібностей, емоційно-вольової сфери особистості поліцейських свого підрозділу; надавати підлеглим психологічну допомогу в складних ситуаціях тощо.

Четвертим критерієм є особистісний, який відображує здатність і спроможність керівника берегти стан психологічного здоров'я поліцейських. Він конкретизується у здібностях управлінця до емпатійного розуміння підлеглих, здатності до лідерства і референтності, можливості впливати на людей і переконувати їх. Важливими показниками особистісного критерію також є загальний та емоційний інтелект керівника, такі його риси, як активність, наполегливість, екстравертованість, енергійність, дисциплінованість, чесність, справедливість, гуманність, гнучкість і здатність до демократичного та ситуаційного стилів керівництва.

Важливою умовою підвищення ефективності діяльності керівника щодо збереження психологічного здоров'я поліцейських є наявність в нього почуття відповідальності за результати своєї діяльності. Знання і поведінка керівника в певній мірі впливають на психіку підлеглих. Кожне слово, кожна дія керівника критично оцінюється підлеглими і через різні канали інформації стають відомими більшості членів колективу. Керівник повинен з розумінням відноситись до своїх підлеглих, поважати їх особистість, сприймати їх недоліки та успіхи як свої. Крім цього він повинен виявляти постійну турботу про них, про покращення умов їх праці та побуту.

Виступаючи в ролі суб'єкта збереження психічного здоров'я підлеглих поліцейський керівник повинен знати, як саме вирішувалися і вирішуються складні питання іншими керівниками. Систематизація й вивчення досвіду колег з метою своєчасного їх використання – важлива умова наукової організації праці керівника. Суттєва роль тут належить вмінню і бажання керівника радитись з фахівцями, такими, як психологи, психіатри, медичні працівники та більш досвідчені керівники.

Розглядаючи вимоги до керівника як суб'єкта збереження психологічного здоров'я своїх підлеглих, потрібно окремо розглянути питання про характерні для нього стилі керівництва, які відображають стійку сукупність особистісних та соціально-психологічних характеристик керівника, за допомогою яких реалізуються методи впливу на колектив підрозділу. Результати досліджень свідчать про те, що більшість керівників, особливо з невеликим досвідом управлінської діяльності, надають перевагу авторитарним стилям керівництва. Останні підвищують тривожність підлеглому особового складу, спричиняють виникнення сильних переживань і негативних емоційних станів, таких, як пригніченість, смуток, невпевненість у собі, образа тощо. Цілком очевидно, що це не сприяє збереженню психологічного здоров'я поліцейських. Керівникам поліцейських підрозділів потрібно відходити від авторитарних управлінських стилів, надаючи перевагу

демократичному, який сприяє збереженню душевного благополуччя особового складу. Однак, реалізуючи демократичний стиль, керівник повинен вміти здійснювати контроль за процесом і результатом несення служби підлеглими.

Враховуючи думку дослідників, а також результати власного дослідження, нами уточнено і узагальнено перелік вимог до керівника, дотримання яких сприятиме збереженню психологічного здоров'я підлеглого особового складу: 1. Повага і гуманістичне ставлення до підлеглих; керівник має бути вимогливим, наполегливим, навіть жорстким, проте обов'язково справедливим і гуманним, повинен поважати особистість кожного підлеглого, цінити його знання і досвід. 2. Врахування керівником індивідуально-психологічних особливостей кожного підлеглого, керівник має знати і вивчати інтереси та потреби працівника, його темпераменті, характерологічні, емоційно-вольові особливості та здібності. 3. Увага до позитивних зрушень в роботі чи поведінці підлеглого, своєчасна оцінка і заохочення працівників поліції, розкриття перспектив професійного зростання. 4. Обережне використання критики і покарань підлеглих, критика має відбуватись віч-на-віч, а заохочення – при всіх. 5. Переважне використання колегіального, а за необхідності – ситуаційного стилю керівництва, надання підлеглим самостійності в діяльності, делегування власних повноважень. 6. Організація колективної (командної) роботи працівників поліцейського підрозділу, рольовий розподіл функцій кожного працівника. 7. Створення умов для професійного і особистісного розвитку кожного працівника поліції. 8. Вміння попереджувати і залагоджувати конфлікти у підрозділі, підтримувати сприятливий соціально-психологічний клімат в колективі. 9. Здатність бути лідером і референтною особистістю, навчати і виховувати підлеглих власним прикладом, виступати в ролі наставника. 10. Особисте дотримання здорового способу життя і підтримка вимог здорового способу життя в колективі підрозділу, заохочення занять спортом, роз'яснення впливу шкідливих звичок на здоров'я поліцейських.

Таким чином, психологічне здоров'я особистості є необхідною умовою її ефективної діяльності загалом і професійної зокрема. Різномічна й тривала дія несприятливих соціальних, психологічних, економічних та інших чинників нерідко зумовлює виникнення в працівників поліції високої нервово-психічної напруги. Це викликає різноманітні негативні прояви в їх поведінці та психіці, відчуття душевного дискомфорту, появу негативних психічних станів, іноді межових нервово-психічних розладів. Відповідальні завдання, які виконують працівники поліції висувають підвищені вимоги до стану їх фізичного і психологічного здоров'я; зважаючи на специфіку діяльності, працівник поліції з вадами психологічного здоров'я не може бути достатньо надійним при виконанні службових завдань. Дотримання керівниками поліцейських підрозділів розглянутих у статті вимог сприятиме збереженню психологічного здоров'я поліцейських та суттєвому підвищенню ефективності їх професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобкова И. Е. Психологическое сопровождение профессионального развития руководителей структурных подразделений территориальных органов внутренних дел на начальном этапе управленческой карьеры / И.Е. Бобкова // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2014. – № 2 (57). – С. 27–30.
2. Литвинова Г. А. Социально-психологическое обеспечение деятельности полиции Баварии (Германия) / Г.А. Литвинова // Юридическая психология. – 2010. – № 3. – С. 32–36.
3. Мескон М.Х. Основы менеджмента : пер. с англ. / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1992. – 702 с.

4. Психологічне забезпечення працівників МВС та військовослужбовців Національної гвардії – учасників антитерористичної операції / В.О. Криволапчук, В.Р. Слівінський, Л.А. Кірієнко, С. В. Кушнарьов. – Київ : ДНДІ МВС України, 2016. – 124 с.
5. Поляков А.В. Психологическое сопровождение сотрудников полиции / А.В. Поляков // Ученые записки СПбГИПСР. – 2014. – Т. 22, вып. 2. – С. 53–57.
6. Свон Р.Д. Эффективность правоохранительной деятельности и ее кадровое обеспечение в США и России / Р.Д. Свон. – СПб. : Алетейя, 2000. – 296 с.
7. Собчик Л.Н. Введение в психологию индивидуальности / Л.Н. Собчик. – М. : ИПП-ИСП, 2000. – 382 с.
8. Федотов А.Ю. Системно-структурный подход в профессиональной подготовке сотрудников ОВД / А.Ю. Федотов // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2015. – № 1 (60). – С. 3–6.
9. Чарльз М.Т. Современное состояние и перспективы профессиональной подготовки сотрудников полиции (милиции) США и России / М.Т. Чарльз. – СПб. : Алетейя, 2000. – 268 с.
10. Aldwin C. M. Stress, coping, and development: An Integrative Perspective / C. M. Aldwin. – 2nd ed. – New York : Guilford, 2007. – 432 p.
11. Hardiness training for high risk undergraduates / S. Maddi, D. M. Khoshaba, K. Jensen, E. Carter, J. L. Lu, R. H. Harvey // NACADA Journal. – 2002. – № 22. – Pp. 45–55.

Отримано 06.09.2016